

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 2 maj 2005

T 173-03

KLAGANDE

LN

Ombud: advokaten RG

MOTPART

MN

Ombud: advokaten LH

SAKEN

Klander av bodelning

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten för Västra Sverige, avd. 1, dom den 11 december 2002 i mål

T 1489-02

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom i huvudsaken, såvitt nu är i fråga, fastställer Högsta domstolen att LN har en till hälften reducerad efterarvsrätt efter sin år 1978 avlidna mor EN samt att LN som efterarvinge har rätt till vederlag enligt 3 kap. 3 § första stycket ärvdabalken för HNs gåva av ett banktillgodohavande i Portugal till MN.

Högsta domstolen avvisar LNs yrkande om fastställelse av rätt till vederlag för andra gåvor.

Högsta domstolen återförvisar ärendet till skiftesmannen för genomförande av arvskiftet i enlighet med denna dom.

Med ändring av hovrättens dom även beträffande rättegångskostnaderna befriar Högsta domstolen LN från skyldigheten att ersätta MN för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt förpliktar Högsta domstolen MN att ersätta LN för rättegångskostnader vid tingsrätten med åttiofyratusenåtta (84.008) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 14 januari 2002 tills betalning sker, och i hovrätten med trettioniotusenfyrahundraåttiofem (39.485) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 11 december 2002 tills betalning sker.

MN förpliktas att ersätta LN för hans rättegångskostnader i Högsta domstolen med femtiofemtusen (55.000) kr avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom tills betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

LN har i sitt överklagande till Högsta domstolen yrkat att Högsta domstolen skall fastställa att han är efterarvinge efter sin år 1978 bortgångna mor EN, och att hans efterarvsdel skall bestämmas till 25 procentenheter. Han har vidare såvitt avser MNs banktillgodohavande i Portugal yrkat att Högsta domstolen skall fastställa att detta skall upptas som HNs giftorättsgods alternativt att han har rätt till vederlag enligt 3 kap. 3 § första stycket ärvdabalken att utgå ur HNs giftorättsgods. Vid bifall till sin talan har han yrkat att Högsta domstolen skall återförvisa ärendet till skiftesmannen för genomförande av nytt arvskifte i nu

överklagade delar. Slutligen har han yrkat bifall till sin vid tingsrätten och i hovrätten förda talan beträffande rättegångskostnader samt befrielse från skyldigheten att ersätta MNs rättegångskostnader där.

LN har sedermera justerat sitt yrkande rörande efterarvsrätten på sätt att Högsta domstolen skall fastställa att hans rätt till efterarv reducerats till hälften av vad som skulle ha gällt om inte arvskiftesavtalet från år 1978, mellan HN och LN, hade förelegat. LN har även frånfällt sitt yrkande om fastställelse av att banktillgodohavandet i Portugal skall upptas som HNs giftorättsgods. I stället har LN yrkat att Högsta domstolen skall fastställa att han har rätt till vederlag att utgå ur HNs giftorättsgods, med anledning av de gåvor eller överföringar som skett från H till MN i livstiden, i den mån de varit till förfång för hans efterarvs rätt. I fråga om övriga yrkanden har han förklarat att de skall kvarstå oförändrade.

MN har bestritt ändring och har yrkat att LNs nya yrkanden i Högsta domstolen skall avvisas som otillåtna ändringar av hans talan.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Fråga är till att börja med om LN i Högsta domstolen har ändrat sin i målet väckta talan.

När det gäller LNs talan om att domstolen skall fastställa en viss efterarvsdel efter hans tidigare avlidna mor innebär hans justering i Högsta domstolen endast en språklig förändring som inte kan anses utgöra en ändring av talan enligt 13 kap. 3 § rättegångsbalken.

I fråga om banktillgodohavandet i Portugal har LN tidigare framställt alternativa fastställelseyrkanden men gör som han slutligt bestämt sin talan endast gällande rätt till vederlag. Yrkandet om vederlag synes dock numera omfatta även andra gåvor än det omtvistade banktillgodohavandet i Portugal och denna utvidgning utgör ett nytt yrkande som inte är tillåtet i högre rätt. Till den del yrkandet avser fastställelse av rätt till vederlag avser andra gåvor än banktillgodohavandet i Portugal skall det således avvisas.

Huvudfrågan i själva saken är om LN har rätt till viss del av HN:s bo såsom efterarvinge till tidigare avlidna EN.

HN och EN hade den 13 november 1967 upprättat ett inbördes testamente. Enligt detta skulle all kvarlåtenskap tillfalla den efterlevande av dem med full äganderätt, och efter bådass frångående skulle hela behållningen i boet tillfalla deras laga arvingar. Efter det att EN avlidit den 8 juli 1978 godkände LN testamentet den 28 juli samma år.

I en den 3 december 1978 dagtecknad och som arvskifte i dödsboet efter EN benämnd handling ingicks ett avtal mellan HN och LN. I avtalet överenskoms att HN skulle överta dödsboets samtliga tillgångar och skulder samt att HN till LN skulle dels överlämna en revers, dels utge viss ersättning i händelse av fastighetsförsäljningar. Genom avtalet tillförsäkrades LN värden motsvarande hans laglott efter EN.

På grund av att HN skulle överta egendom med fri förfoganderätt och att LN hade ställning som efterarvinge var det inte möjligt för HN och LN att träffa avtal om fullständig bodelning och arvskifte efter EN (jfr bl.a. NJA II 1987 s. 40 ff. och Agell, Den nya arvsrätten och metoderna för dess tolkning i SvJT 1990 s. 3 ff., särskilt s. 13). Däremot kan det inte anses ha förelegat något hinder

för LN att om han så önskade i avtal med HN avstå från sin efterarvsrätt. Frågan i målet är därför om det mellan HN och LN träffade avtalet innebar att endast LNs rätt till laglott reglerades, vilket LN påstår, eller om avtalet även innebar en reglering av hela hans arv och att han alltså avstod från sin rätt till efterarv, vilket MN påstår.

Ett arvsavstående är en rättshandling av så ingripande betydelse att det måste krävas att den har skett uttryckligen eller att det av omständigheterna i övrigt otvetydigt framgår att arvingens avsikt varit att avsäga sig arvsrätten. Någon utredning till stöd för att LN hade för avsikt att helt efterge sin rätt till efterarv saknas. Eftersom något slutgiltigt arvskifte inte före HNs död kunde ske med avseende på LNs efterarvsrätt, kan det inte tilläggas avgörande betydelse att parterna i avtalet den 3 december 1978 förklarade sig nöjda med arvskiftet och därvid träffade överenskommelser. Vid angivna förhållanden och när frågan om rätten till efterarv inte omnämns i avtalet kan det inte anses ge uttryck för en gemensam avsikt med innebörd att LN skulle efterge sin rätt till efterarv. Det anförda innebär att endast LNs rätt till laglott kan anses ha reglerats genom avtalet och att han därmed har kvar sin rätt till efterarv efter EN, men reducerad till hälften av vad som skulle ha gällt om inte avtalet hade förelegat.

Vid denna bedömning råder inte tvist om att LN i egenskap av efterarvninge har rätt till vederlag enligt 3 kap. 3 § ärvdabalken. LNs talan avseende vederlag ur HNs giftorättsgods för den minskning som skett genom gåvan av banktillgodohavandet i Portugal skall således bifallas.

Det bör ankomma på skiftesmannen att genomföra nytt skifte även i nu aktuella delar.

Vid denna utgång och i betraktande av att frågan om LNs ställning som efterarvinge varit en huvudfråga i målet bör MN bära sina egna rättegångskostnader och hälften av de rättegångskostnader som uppkommit för LN vid tingsrätten och i hovrätten, varvid MN dock såvitt avser tingsrättskostnaderna bör tillgodoräknas ett till 45.000 kr uppskattat belopp hänförligt till merkostnader till följd av att LN ursprungligen väckt talan vid fel forum. MN skall även ersätta LN för hans rättegångskostnader i Högsta domstolen, varvid yrkat belopp får anses skäligt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Munck, Victor, Dahllöf, Nyström och Virdesten (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Wartin